

АНАЛІЗ МОВЛЕННЄВОГО ВІДОБРАЖЕННЯ БУТТЯ ЧЕРЕЗ РИМУ

Бедлінський О. І. Аналіз мовленнєвого відображення буття через риму. Спираючись на особливості поетичного відображення світу, у статті подано спробу дослідження свідомості, як процесу взаємодії психічного і мовленнєво-рефлекторного відображень. Рідна мова розглядається як відображення свідомості народу. Поява слова пояснюється через пробіски свідомості зафіксовані в уявленнях з'єднаних зі словом, як результат дії орієнтувального рефлексу. Слово розглядається як орган відображення. У процесі поетичної творчості письменник доторкується до свідомості народу. Аналіз, що здійснює поет, спирається на власне несвідоме, яке є свідомістю народу, збуджує пробіски свідомості тисяч попередніх поколінь, зафіксовані у словах рідної мови, у зв'язках між нейронами, які не тотожні нейронним зв'язкам образів сприймання. Регуляція свідомості здійснюється психічними і мовленнєво-рефлекторними відображеннями, кожен з яких окремо може бути доступним свідомості лише як окремі здогадки, а разом можуть цілеспрямовано регулювати потоки психічних відображень відповідно до вимог активної спрямованої діяльності, забезпечують можливість усвідомлення буття. Механізмом регуляції є утримання у сфері свідомості одного з потоків (психічного чи мовленнєво-рефлекторного) за рахунок мінливості іншого, за постійного уподібнення сталого і змінного.

Ключові слова: відображення, здогадка, образ, свідомість, уподібнення.

Бедлинский А. И. Анализ речевого отражения бытия через рифму. Опираясь на особенности поэтического отражения мира, в статье представлена попытка исследования сознания, как процесса взаимодействия психического и рефлекторно-речевого отражений. Родной язык рассматривается как отражение сознания народа. Появление слова объясняется через пробески сознания, зафиксированные в представлениях соединенных со словом, как результат действия ориентировочного рефлекса. Слово рассматривается как орган отражения. В процессе поэтического творчества писатель дотрагивается до сознания народа. Анализ, осуществляемый поэтом, опирается на собственное бессознательное, которое является сознанием народа, возбуждает пробески сознания предыдущих поколений зафиксированных в словах родного языка, в связях между нейронами, которые не тождественны нейронным связям образов восприятия. Регуляция сознания осуществляется психическими и рефлекторно-речевым отражениями, каждое из которых в отдельности может быть доступным сознания только как отдельные догадки, а вместе могут целенаправленно регулировать потоки психических отражений в соответствии с требованиями активной направленной деятельности, обеспечивают возможность осознания бытия. Механизмом регуляции является содержание в сфере сознания одного из потоков (психического или рефлекторно-речевого) за счет изменчивости другого, при постоянном уподоблении устойчивого и изменяющегося.

Ключевые слова: отображение, догадка, образ, сознание, уподобление.

Вступ. Проблема відношення свідомості і мови, незважаючи на увагу до неї провідних фахівців різних наукових галузей, все ж залишається далекою від розв'язання. Але ця проблема постає не лише перед ученими, а і перед поетами. Письменники повинні розумітися на цих питаннях, якщо не краще, ніж філософи і психологи, то по іншому, що дає надію виявити особливості мовленнєво-рефлекторного відображення в інтуїтивних поетичних відкриттях письменників.

Вихідні передумови. Серед когорти видатних українських дослідників психології поетичної творчості необхідно виділити О. О. Потебню [10], І. Я. Франка [13], В. О. Моляко [8], і багатьох інших. Завдяки «українській школі психології творчості» теза, що поети – пророки і медіуми, визнається не лише самими поетами, а і приймається як факт вітчизняними психологами. «Література (й поезія зокрема) це, як відомо, втілення спостережень, інтроспективних досвідів, побіжних й стало сформованих образів і картин світу, що на відміну від певною мірою чорнових в прямому розумінні протокольних записів усного мовлення, максимально об'єктивно втілені у друкованому слові. До речі, в західній психології дослідження в сферах творчості, особистості, культури, не кажучи вже про використання біографічних методів, стали своєрідною нормою, й не тільки в різних школах психоаналізу та екзистенціалізму, а й в класичних напрямках педагогічної та вікової психології» [8, с. 10] – пише В. О. Моляко.

Важливим для нашого дослідження є думка А. Р. Лурії. «Коли людина говорить портфель, то вона не тільки позначає певну річ, але і вводить її в відому систему зв'язків і відносин. Коли людина говорить коричневий портфель, то вона абстрагується від цього портфеля, виділяючи лише його колір. Коли вона говорить лежить, вона абстрагує від самого предмета і його кольору, вказуючи на його положення. Коли людина говорить цей портфель лежить на столі або цей портфель стоїть біля столу, вона виокремлює відношення об'єктів, висловлюючи ціле повідомлення. Отже, розвинена мова людини є системою кодів, достатньої для того, щоб передати, позначити будь-яку інформацію навіть поза всякою практичною дією» [7, с. 28].

Що стосується свідомості, то для нашої розвідки важливою є ідея Деніеля Деннета, який розробив модель множинних ескізів свідомості, згідно з якою: «У мозок надходить потік інформації з зовнішнього світу або з організму, він її переробляє, роблячи більш специфікованою і диференційованою. У процесі переробки виробляються нібито чорнові ескізи або драфти (drafts) ... Важливо, що драфти генеруються різноманітними частинами мозку і в різних поєднаннях (звідси Multiple Drafts). У результаті утворюється не «потік свідомості», що тече в одну сторону, а мережі «безсловесних наративів», що накладаються один на іншого» [15, с. 66-67]. Схожу ідею висловив у розроблюваній ним «психологіці» В. М. Аллахвердов, наголошуючи, що «свідомість з логічною неминучістю принципово множинна. Саме сукупність неусвідомлюваних людиною різних власних свідомостей дозволить надалі ввести уявлення про психіку. Наше Я ... не усвідомлює цих свідомостей, але отримує від них емоційні сигнали» [1, с. 502].

Метою нашої розвідки є спроба виокремити деякі особливості поетичного відображення світу, та підійти до аналізу свідомості як до процесу взаємодії психічного і мовленнєвого відображень буття.

Виклад основного матеріалу. «Не вбгаю в віршу цього слова...» [14, с. 429] – клопотався Тарас Шевченко. Про те що поет, шукаючи необхідне слово, яке відповідатиме рими, ритму чи гармонії вірша, знаходить інші

слова, інші значення і смисли слів, виходить на такі рівні аналізу, на які б ніколи не вийшов за інших умов, писали і вищезгадані автори, і велика когорта інших психологів і поетів. Ми хочемо підійти до питання дещо по-іншому, спираючись на думку О. О. Потебні, що слово і є поезією. «І справді, в мові і поезії є позитивні свідоцтва, що, за віруваннями всіх індоєвропейських народів, слово – істина і правда, мудрість, поезія. Разом з мудрістю і поезією слово відносилось до божественного початку» [10, с. 154]. Стверджуючи, слідом за О. О. Потебнею, що слово є поезією, ми маємо на увазі, не окреме слово яке стало поетичним, наприклад «зорію», не оригінальний епітет, чи метафору, а звичайні слова рідної мови.

В українському слові «свідомість», як і у російському «сознание» відображено образ спільного знання. Сім'я слів «вид» [5, с. 369-370], і «відати» [5, с. 390-391] – це по кілька десятків слів, що походять від єдиного кореня, що означає бачити і знати [5, с. 370]. У слові «досвід» – відображено знання «до свідомості», які треба «до свідчити», тобто, образи сприймання, уяви, інтелектуальної діяльності, все те, чим володіють тварини і діти, у яких свідомості ще немає. Разом із тим є слова, які безпосередньо пов'язані зі словом: свідок, свідчення, сповіщення, сповідь. Свідчити можна лише через слово. Тобто саме слово свідомість є відображенням образу і слова. До того ж, народна інтуїція вказує саме на спільні знання і мову, а не на мислення чи труд. Теж саме зауважує і Ліна Костенко, розділяючи душу і розум.

*Душа іще нічим не осінилась,
і розум був іще кошлатий... Бр-р! [6, с. 348]*

У іншому вірші поетеса описує зародження свідомості і роль у цьому зародженні уяви.

*Ще не було ні анта, ні венеда.
Але під вечір, на розливі рік,
старий валун був схожий на ведмедя –
і зупинився дикий чоловік.
Йому ще жодна муза не сприяла.
Ще й не світало в сутінках сердець.
Ще розум спав, – прокинулась уява.
І це був перший – первісний! – митець [6, с. 350]*

Уявлення (уподібнення і розділення образів), що валун – ведмідь, а далі, що валун не ведмідь було здогадкою, яка замкнула рефлекторне кільце орієнтувального рефлексу. А далі вона повинна була, або згаснути взагалі як непотрібна, або перетворитися на ще один з'єднувальний рефлекс (тваринну складову досвіду), або утворити нове мереживо нейронних зв'язків за участі на початках мало адаптивної дії – звуку, майбутнього слова. Без музи, без слова, здогадка (образ уяви) була лише проблиском свідомості окремого індивіда, але до потоків свідомості, словесних і мисленнєвих потоків було ще далеко. На нашу думку для зародження свідомості потрібні потоки образів

уяви, або слово-образних зв'язків. Те, що, потрібні потоки народ знає вже тисячі років і відобразив свої інтуїції у сім'ях слів – ректи, речення, річка.

Л. С. Виготський писав: «Свідомість ніби стрибками йде за природою, з пропусками, прогалинами. Психіка вибирає стійкі точки дійсності серед всезагального руху. Вона є острівці безпеки в гераклітовому потоці. Вона є орган відбору, решето, що проціджує світ і змінює його так, щоб можна було діяти. В цьому її позитивна роль – не у відображенні (відображає і непсихічне; термометр точніше, ніж відчуття), а в тому, щоб не завжди правильно відображати, тобто суб'єктивно спотворювати дійсність на користь організму» [3, с. 347]. Тут можна додати, що пробліски свідомості величезного числа окремих індивідів попередніх поколінь народу зафіксовані у словах «спотворюють дійсність» на користь народу.

Л. С. Виготський стверджує, що психіка вибирає стійкі точки дійсності серед всезагального руху. Але його твердження суперечить потокам свідомості, які ми знаходимо у поетів. Та і згадана вище «психологіка» вимагає безперервних змін. «Будь-який усвідомлений зміст (будь то відчуття кольору, відчуття зубного болю, слід пам'яті, образ, емоційне переживання, наукова гіпотеза чи Я-концепція, тобто теорія самого себе) має безперервно змінюватися, в іншому випадку він «вислизає» з свідомості, стає невловимим» [1, с. 379] – пише В. М. Аллахвердов. Виявлене протиріччя «вимоги сталого і змінного – одночасно», переборюється у процесі уподібнення образу виключно психічного і образу об'єктивованого словом. Слово може об'єктивувати різні образи, або однакові образи у різних контекстах, а образ може бути позначений різними словами. Тобто ми можемо мати потік на одному рівні відображення і сталість на іншому.

Про те, що слово результат пробліску думки писав О. О. Потебня «в той час, коли слово було не порожнім знаком, а ще свіжим результатом апперцепції, пояснення сприймання, наповнював людину таким же радісним почуттям творчості, яке відчуває вчений, в голові якого сяйнула думка, яка висвітлює цілий ряд до того темних явищ і невіддільна від них у перші хвилини, що в той час набагато жвавіше відчувалася законність слова і його зв'язок з самим предметом» [10, с. 154]. Правда, у поданій цитаті мова йде про апперцепцію і мислення, але в іншому місці О. О. Потебня наголошує на уявленнях. «Свідомість – не стороння для уявлень сила, а їх власний стан» [10, с. 105]. Насправді О. О. Потебня правий у обох випадках, якщо говорити про свідомість сучасної дорослої людини. Але коли ми пробуємо зрозуміти появу свідомості і її розвиток від самого зародження, то необхідно досліджувати об'єктивацію образів уяви.

«Ще розум спав, – прокинулась уява» – пише Ліна Костенко, стверджуючи, що в основі мистецтва лежить уява, а не мислення. Схожу думку відстоює інший видатний український поет Василь Симоненко. «Мені часом здається, що в нашому літературному гаю, особливо в поезії, «проізрастає» дуже багато синтезованих рослин, котрі, маючи всі ознаки дерева (зелені, і таки ж дерев'яні), не мають ні своєї крони, ні свого глибинного коріння. І ще

мені здається, що найкращим ґрунтом для таких диво-рослин є наша непомірна, прямо-таки безмежна любов до загальних слів і понять» [11, с. 354].

Але загальні поняття теж вимагають усвідомлення. Чи не найкращим засобом усвідомлення складних категорій є запитання поставлені поетом. У запитаннях, які ставить Василь Стус, можна знайти відповідей більше ніж, у багатьох розлогих мірекуваннях науковців.

*О що то – єдність душ? О що то – щирість? Довіра?
Приязнь? Що то є любов?
То рівновага звички. Скам'яніле
здивовання, подовжене в віки.
... і тільки те? а вглиблення чуття? а
самороздаровування – замість самозбереження? а
крик добра – ці щедрі іскри самопрозрівання? хіба ж
це тільки проблиски німі духовностей, посивілих з
печалі? аж ні? кажи – аж ні? кажи – занадто ми
передовіряємо себе тому, чому наймення ще немає,
але яке вже суть значить свою на помежів'ї шалу? але
ж правда? [12, с. 17]*

Рівновага звички (несвідоме), чи здивування подовжене у віки, яке хоча б на мить повинне стати свідомим? Єдиним засобом подовжити у віки своє здивування є мистецтво, а слово якраз і є таким універсальним мистецтвом. Вся наша мова це «здивування», «щедрі іскри само прозріння», «проблиски німі духовності» наших предків, які з допомогою придуманого слова подовжені у віки. «Самороздратування – замість самозбереження» – зруйновані ланцюги інстинктів, окремі кільця яких потрібно по новому з'єднати, але вже на основі «крику добра», з допомогою проблисків духовності з допомогою слів, «чому наймення ще немає».

Людина, від природи, сприймає світ рефлексивно, фіксуючи відображення у зв'язках нейронів – «ансамблі нейронів», «драфти» тощо. А коли слово стає органом відображення – відображає світ у інших мереживах зв'язків нейронів пов'язаних з мовою. Саме на «помежів'ї», сприймання, яке є не лише у людини, а і у тварин, і образу об'єктивованого словом, на нашу думку, виникає свідомість.

*Він бачив світ крізь дуже грецькі міфи,
охочий був почути щось нове [6, с. 420]*

– пише Ліна Костенко.

Бачити світ через міфи, через слово, через образи об'єктивовані словом, у якому першочергову роль грає уява – бачити світ через уявлення. «З'являються, як тіні, два ченці один із фоліантом під пахвою. Але ми будемо звати їх монахами, «чернець»-бо слово чорне і сумне, «монах» – товсте і значно веселіше» [6, с. 467] – пише Ліна Костенко, відображаючи різницю образів-уявлень, що об'єктивуються різними словами, які позначають одну і ту ж саму людину. Слова об'єктивують не лише значення, відношення, а і став-

лення людини, які розвиваються при доторкуванні людини словом до різних контекстів буття.

Василь Голобородько у циклі «українська міфопоезія», розкриває образ слова «дівка». Для поета слово є загадкою, догадкою і відгадкою одночасною.

*за цією ознакою-догадкою
ми тебе загадуємо-іменуємо
загадкою-іменем:
ти – красна дівка, –
відгадкою такої загадки-імені
ти, дівко, – сама уся,
на кого парубкові можна тільки дивитися,
хто парубкові тільки милує око [4, с. 221].*

Сакральне значення загадки-імені слова дівка збереглося в українській мові не лише у міфопоезії, а і у самій народній мові, у сім'ях слів, у контекстах вживання слова. Порівняйте об'єктивований образ українського слова «дівка» і російського слова «девка», обоє мають однакові значення і однакове походження, але українське слово забарвлене позитивно, а російське негативно. Емоційне забарвлення слова, тобто наше ставлення до фрагментів дійсності, відображених у слові пов'язане зі смислами, відображеними колективною свідомістю народу. Конкретний приклад ілюструє ставлення народу до певного образу. Негативний образ слова «девка» відображає патріархальні стереотипи, ставлення імперської свідомості до селянки – «крестьянская девка», до жінки взагалі – «продажная девка», «гулящая девка», «дворовая девка». В українській свідомості переважають зовсім інші образи – «дівка на виданні», «засватана дівка», «вогонь-дівка». Практично всі згадані тут стійкі словосполучення є в обох мовах, але частота їх вживання у російській і в українській мовах різна. Образно-емоційне відображення слова залежить не лише від внутрішньої форми слова, а і від розвитку сімей слів та образно-емоційних зв'язків, відображених у ідіомах, приказках, прислів'ях, піснях тощо [2, с. 159]. До того ж, образно-емоційне відображення слова залежить від слів і словосполучень, які ми можемо і не пам'ятати. Об'єктивований словом-уявлення образ не є ні загальним ні конкретним, він скоріш за все є збірним. Слово-уявлення об'єктивує образ у сукупності контекстів.

Народ відображає світ через слово, яке є поезією, міфом і навіть чарами. «Та й стара латинська назва *carmen*, **що в літературній мові** отримала значення «вірша», «поема», первісно значила «закляття», «чарівницька примова»; відгомін **сього первісного** значення заховався **ще й досі в** французькій слові *charme* (чари, принада), *charmant* (принадний, чарівний)» [13, с. 56] – писав Іван Франко. В українській мові (і не лише в українській) є чарівні слова. Будь ласка це не просто слова ввічливості, які сприяють отриманню допомоги від інших. Це слова прадавньої сакральної формули поширення любові.

- Скажіть, будь ласка, котра година?
- Дев'ята.

– Дякую.

– Будь ласка.

Слово «ласка» українською мовою означає вияв любові, а словацькою і чеською мовами – любов як почуття. В поданому діалозі словосполучення «будь ласка» має значення бути ласкавим, але у різних випадках: у першому воно виражає прохання виявити люб'язність і допомогти тому, хто запитує, просить, у другому – те саме прохання, але по відношенню до інших, що криє в собі глибокий етичний смисл, а саме – завжди бути люб'язним, виявляти повагу та любов до інших. Отже, це не «бартер», коли я тобі – ти мені. В наведеному вище діалозі – це справжні чарівні слова, священна формула поширення любові, можливо найвидатніший витвір мистецтва слова всіх часів.

На нашу думку, проблиски свідомості, щодо одного і того ж слова відбувалися щонайменше тричі. Перший раз коли людина усвідомила щось і зафіксувала це у слові, яке прийняли інші. Другий раз коли дитина за своєю мовою дорослого. Слід зауважити, що спочатку дитина придумує власні слова, на основі власних проблисків свідомості, а вже пізніше приймає слова дорослих, приймає правила, за якими створюються слова, за якими організуються сім'ї слів, і змінюються слова при відмінюванні, зміні числа, особи тощо. А третій раз – коли доросла людина раптом усвідомлює зміст слова, який у це слово вклали наші предки тисячі років назад, зміст, який став надбанням несвідомого людини у процесі засвоєння рідної мови, як у випадку зі словами ввічливості, які раптом усвідомилися як чарівні слова, як («боже вітхнення, *inspiratio*» [13, с. 55]).

Аналізуючи слово як проблеск свідомості, ми спиралися на докладно досліджені О. О. Потебнею форми слова і його зміст. «У слові ми розрізняємо: зовнішню форму, тобто членороздільний звук, зміст, об'єктивоване з допомогою звуку, і внутрішню форму, або найближче етимологічне значення слова, той спосіб, яким виражається зміст» [10, с. 160]. Тут важливіше не походження слова, а його образно-емоційні зв'язки з іншими словами, контексти використання слова. Первинний образ слова, який лежить в основі етимології, відігравав визначальну роль у розвитку мови, зокрема сімей слів та ідіом, але потім розвивається у сім'ях слів, відповідно до розвитку свідомості народу, навіть за втрати етимологічного значення.

У такому контексті придуманий епітет чи словосполучення, якого ніколи не було, є справжнім виявом поетичної творчості, але вищим рівнем поезії є відображення звичайного буття звичайними словами. «Та є люди, котрі мають здібність видобувати ті глибоко заховані скарби своєї душі і давати їм вираз у зрозумілих для «кожного» словах. Отсі щасливо обдаровані психологічні Крези і копачі захованих скарбів – се й є наші поети» [13, с. 62-63] – писав І. Франко. І далі «здібності час від часу піднімати цілі комплекси давно погребаних вражень і споминів, покомбінованих, не раз також несвідомо, одні з одними на денне світло верхньої свідомості» [13, с. 64].

На думку І. Франка «видобути скарбів своєї душі» – є процесом усвідомлення несвідомих вражень і спогадів. Схожу думку висловлював Олександр Олесь.

*Втілить чуття мої в звуки, в слова
Світ увесь навіть не в волі ...
Як же душа моя їх проспівала,
Частка душі світової?! [9, с. 92]*

«Світова душа» О. Олесь, «душа народу» Л. Костенко, «духу народу» О. Потебні [10], на нашу думку, – це свідомість народу відображена у мові. Мова є відображенням свідомості у прямому сенсі вислову. Вивчаючи рідну мову людина інтеріоризує окремі проблиски свідомості попередніх поколінь зафіксовані у мові народу, усвідомлюючи їх як власні проблиски свідомості. А якщо пощастить, то об'єктивація прадавніх образів виливається у потоки свідомості, і навіть один могутній потік.

*Садок вишневий коло хати,
Хрущі над вишнями гудуть,
Плугатарі з плугами йдуть,
Співають ідучи дівчата,
А матері вечерять ждуть. [14, с. 296]*

Вірш Т. Шевченка – є доторкування до несвідомого усього народу, доторкування до проблисків свідомості, як народу, який витворив слова рідної мови, так і до своїх, дитячих вражень. Колись людина (народ) усвідомила, що є садок, хата, хрущі, вишні, плугатарі, плуги, дівчата. Усвідомила який садок, що він росте, де росте тощо. Відобразила свої уявлення, а пізніше і мисленнєві дії у словах. А потім кожна людина, засвоюючи рідну мову, переносила свідомість народу у власну свідомість, де значна частина народної душі ховається у несвідомому особи. «Без огляду на його і на вашу волю самі його слова викликають у вашій уяві величезні ряди образів, не раз зовсім відмінних від тих, які бажав викликати в вас автор. Ті побічні образи забирають значну частку вашої духовної енергії, спрощують утому, наводять нудьгу; річ талановитого писателя викликати якнайменше таких побічних виображень, якнайменше розсівати увагу читача, концентруючи її на головній течії аргументації» [13, с. 46-47] – писав Іван Франко, порівнюючи видатних і менш талановитих поетів. Щоб зменшити кількість побічних вражень поет звертається до душі народу, а не до душі окремої людини. Великі поети спираються не на тваринне, витіснене чи символізоване несвідоме, а на несвідоме, яке є свідомістю народу – проблиски свідомості, тисяч попередніх поколінь, зафіксовані у словах рідної мови.

Окрім того, що Кобзар виокремлює частку несвідомого народу у свідомість кожного, хто читає вірш, він іще і утримує потік свідомості читача. Замініть слово «вишнями» на інше, наприклад, «хрущі над вербами гудуть» – залишиться і рима і ритм, але цілісне відображення перетвориться на серію «лубкових картинок», чи «коміксів». У вірші великого Кобзаря одним із засобів

утримання потоку свідомості є сім'ї слів: вишневий, вишні; йдуть, ідучи. Звичайно у ньому є і інші зв'язки між словами, зокрема асоціативні зв'язки: садок, вишневий; хата, мати. Але асоціативні зв'язки відносяться до несвідомого індивіда, а не народу. Для одного садок вишневий, а для іншого яблуневий.

Поет відтворює свідомість народу роблячи свідомим свої несвідомі враження. Видатні поети можуть робити свідомими несвідомі враження своїх читачів тому, що доторкуються до спільних, суттєвих вражень усього народу.

*Поезія – це завжди неповторність,
якийсь безсмертний дотик до душі [6, с. 138]*

– збагнула Ліна Костенко.

У процесі пошуку слів необхідного для рими чи ритму, поет знаходить слова (первні [2, с. 151-152]), що об'єктивують образи, які виконують схожу функцію, до функції безумовно-рефлекторних архетипів.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що дослідження походження і розвитку свідомості людини на початкових етапах потрібно проводити, спираючись на поєднувальні і орієнтувальні рефлекси, а не на умовні рефлекси; на мову і уяву, а не на труд і мислення.

Висновки. Мова є відображенням свідомості народу. Слово утворилося, як пробліски свідомості зафіксовані у нових уявленнях з'єднаних зі словом, як результат дії орієнтувального рефлексу, стало органом відображення. Слово є об'єктивованим образом в усіх його контекстах. У процесі поетичної творчості письменник доторкується до свідомості народу. Аналіз, що здійснює поет, спирається на власне несвідоме, яке є свідомістю народу, збуджує пробліски свідомості тисяч попередніх поколінь, зафіксовані у словах рідної мови.

Регуляція свідомості здійснюється психічними і мовленнєво-рефлекторними відображеннями, кожен з яких окремо може бути доступним свідомості лише як окремі пробліски, а разом можуть цілеспрямовано регулювати потоки психічних відображень відповідно до вимог активної спрямованої діяльності, забезпечують можливість усвідомлення буття. Механізмом регуляції є утримання у сфері свідомості одного з потоків (психічного чи мовленнєво-рефлекторного) за рахунок мінливості іншого, за постійного встановлення тотожності стабільного і змінного.

Перспективи подальших досліджень полягають у дослідженні мови як відображення свідомості. Вірогідно, що на певному етапі історичного розвитку людства, мова як відображення свідомості, почала розвиватися за власними законами, які пов'язані з розвитком свідомості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Аллахвердов, В. М.* Сознание как парадокс (Экспериментальная психология, т.1) / Виктор Михайлович Аллаxвердов – СПб, «Издательство ДНК», 2000. – 528 с.
2. *Бедлінський, О. І.* Мовленнєвий аспект професійної культури вчителя [Текст] // Професійна культура: сутність, фахові особливості, розвиток : колективна монографія / кол. авт. ; відп. ред. Г.Є. Улунова. – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. – С. 144-161.

3. *Выготский, Л. С.* Собрание сочинений: В 6-ти т. Т. 1. Вопросы теории и истории психологии / Под ред. А. Р. Лурия, М. Г. Ярошевского. – М.: Педагогика, 1982. – 488 с.
4. *Голобородько, В.* Білі кімнатні рослини. / Василь Голобородько – К.: ВУТ «Просвіта» «Український письменник». 2013. – 294 с.
5. *Етимологічний словник української мови у семи томах. Т. 1.* К.: Наукова думка, 1982. – 634 с.
6. *Костенко, Л.* Вибране / Ліна Костенко. – К.: Дніпро, 1989. – 466 с.
7. *Лурия, А. Р.* Язык и сознание. Под редакцией Е. Д. Хомской / А. Р. Лурия. М.: Изд-во Моск. ун-та, 1979. – 320 с.
8. *Моляко, В. О.* Генетичні індикатори конструювання образів світу у сучасному інформаційному просторі // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – К.: Видавництво "Фенікс", 2014. – Т. XII. Психологія творчості. – Випуск 21. – 2015 с. 7-21.
9. *Олесь, О.* Поезії. / Олександр Олесь. – К.: Радянський письменник, 1964. – 640 с.
10. *Потебня, А. А.* Полное собрание трудов: Мысль и язык. / Александр Афанасьевич Потебня. – М.: Лабиринт, 1999. – 300 с.
11. *Симоненко, В. А.* Твори: У 2 т. – Т. 1: Поезії. Казки. Байки. З неопублікованого. Проза. Літературні статті. Сторінки щоденника. Листи / Упоряд. Г.П. Білоус, О.К. Лищенко. – Черкаси: Брама-Україна, 2004. – 424 с.
12. *Стус, Василь.* Твори у чотирьох томах шести книгах. Том I книга перша. Зимові дерева. Веселий цвинтар. Круговерть / Василь Стус. – Львів: просвіта, 1994. – 432 с.
13. *Франко, І.* Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Література і мистецтво томи 26-43 / Іван Франко. Том 31. Літературно-критичні праці (1897-1899). К.: Наукова думка. – 1981. – 601 с.
14. *Шевченко, Т. Г.* Кобзар. серія «Вершини світової літератури», том 50 / Тарас Шевченко. К.: Дніпро. – 1085. – 624 с.
15. *Юлина, Н. С.* Головоломки проблемы сознания: концепция Дэниела Деннета / Нина Степановна Юлина – М.: Канон+, 2004. – 544 с.

REFERENCES TRANSLITERATED

1. *Allahverdov, V. M.* Soznanie kak paradoks (Eksperimentalnaya psihologika, t.1) / Viktor Mihaylovich Allahverdov – SPb, «Izdatelstvo DNK», 2000. – 528 s.
2. *Bedlinskyi, O. I.* Movlennievyy aspekt profesiinoi kultury vchytelia [Tekst] // Profesiina kultura: sutnist, fakhovi osoblyvosti, rozvytok : kolektyvna monohrafiia / kol. avt. ; vidp. red. H.Ie. Ulunova. – Sumy : SumDPU imeni A. S. Makarenka, 2016. – S. 144-161.
3. *Vyigotskiy, L. S.* Sbranie sochineniy: V 6-ti t. T. 1. Voprosyi teorii i istorii psihologii / Pod red. A.R. Luriya, M.G. Yaroshevskogo. – M.: Pedagogika, 1982. – 488 s, il. (Akad. ped. nauk SSSR).
4. *Holoborodko, V.* Bili kimnatni roslyny. / Vasyl Holoborodko. – K.: VUT «Prosvita» «Ukrainskyi pysmennyk». 2013. – 294 s.
5. *Etymolohichnyi slovnyk ukrainskoï movy u semy tomakh. T. 1.* K.: Naukova dumka, 1982. – 634 s.
6. *Kostenko L.* Vybrane / Lina Kostenko. – K.: Dnipro, 1989. – 466 s.
7. *Luriya, A. R.* Yazyik i soznanie. Pod redaktsiye E. D. Homskoy / A. R. Luriya. M.: Izd-vo Mosk. un-ta, 1979. – 320 s.
8. *Moliako, V. O.* Henetychni indykatory konstruiuvannia obraziv svitu u suchasnomu informatsiinomu prostori // Aktualni problemy psykholohii: Zbirnyk naukovykh prats

- Instytutu psychologii imeni H.S. Kostiuka NAPN Ukrainy. – K.: Vydavnytstvo "Feniks", 2014. – Т. KhII. Psykholohiia tvorchoosti. – Vypusk 21. – 2015. s. 7-21.
9. *Oles, O. Poezii.* / Oleksandr Oles. – K.: Radianskyi pysmennyk, 1964. – 640 s.
 10. *Potebnya, A. A. Polnoe sobranie trudov: Myisl i yazyik.* / Aleksandr Afanasevich Potebnya. – M.: Labirint, 1999. – 300 s.
 11. *Symonenko, V. A. Tvory: U 2 t. – T. 1: Poezii. Kazky. Baiky. Z neopublikovanoho. Proza. Literaturni statii. Storinky shchodennyka. Lysty / Uporiad. H.P. Bilous, O. K. Lyshchenko.* – Cherkasy: Brama-Ukraina, 2004. – 424 s.
 12. *Stus, Vasyl. Tvory u chotyrokh tomakh shesty knyhakh. Tom I knyha persha. Zymovi dereva. Veselyi tsvyntar. Kruhovert / Vasyl Stus.* – Lviv: prosvita, 1994. – 432 s.
 13. *Franko, I. Zibrannia tvoriv u p'iatdesiaty tomakh. Literatura i mystetstvo tomy 26-43 / Ivan Franko. Tom 31. Literaturno-krytychni pratsi (1897-1899).* K.: Naukova dumka. – 1981. – 601 S.
 14. *Shevchenko, T. H. Kobzar. seriia «Vershyny svitovoi literatury», tom 50 / Taras Shevchenko.* K.: Dnipro. – 1085. – 624 s.
 15. *Yulina, N. S. Golovolomki problemyi soznaniya: kontsepsiya Deniela Denneta / Nina Stepanovna Yulina* – M.: Kanon , 2004. – 544 s.

Bedlinskyi, O.I. Analysis of speech reflection of existence through rhyme. Based on the features of the poetic reflection of the world, the article presents an attempt to study consciousness as a process of interaction between mental and mollendo-reflex mappings. The native language is seen as a reflection of the consciousness of the people. The word is explained through glimpses of consciousness are fixed in the ideas connected with the word, as a result of oral reflex. The word is seen as an organ of reflection. In the process of poetic creativity, the writer touches the consciousness of the people. The analysis, which provides the poet relies on the unconscious, which is the consciousness of the people, exciting glimpses of consciousness of thousands of previous generations, recorded in the words of the native language, in the relationships between neurons are not identical neural relations of the images of perception. Regulation consciousness is the mental and mollendo-reflexive reflections, each of which separately may be accessible to consciousness only as the individual guesses and together can more effectively regulate the flow of mental representations in accordance with the requirements of active targeting, provide awareness of being. The mechanism of regulation is content in the field of consciousness one of the threads (mental or mollendo-reflex) due to the variability of another, for the permanent assimilation of DC and AC.

Keywords: reflection, hunch, image, consciousness, analogy.

Отримано 8.04.2017

УДК 159.955:387.147

Березова Людмила Василівна

ДО ПИТАННЯ РОЗВ'ЯЗУВАННЯ СТУДЕНТАМИ ЗАДАЧ В УСКЛАДНЕНИХ УМОВАХ

Березова Л. В. До питання розв'язування студентами задач в ускладнених умовах. В статті подано методи й методіку емпіричного дослідження, описано трансформацію процесу розв'язування студентами конструктивно-технічних задач. Зокрема, визначено та проаналізовано три рівні трансформації стратегій розв'язування творчих задач залежно від переважаючого прояву стратегій аналогізування, комбінування та реконструювання: алгоритмічний, умовно творчий, творчий. В ускладнених умовах розв'язування конструк-